

9 ביולי 2020

לכבוד
 אגף תקציבים
 משרד האוצר

שלום רב,

הנדון: הערות שדולת הנשים בישראל לטיטוט התכנית הכלכלית – הצעת מחליטים בנושא תעסוקה: שיפור ההון האנושי בישראל

שדולת הנשים בישראל פונה אליכם על מנת להאיר סוגיות הנוגעות להגנה על נשים ושוויון מגדרי בטיטוט הצעת מחליטים בנושא תעסוקה: שיפור ההון האנושי בישראל במסגרת התכנית הכלכלית, כדלקמן:

סעיפים 1-6:

1. השדולה מברכת על הצבת יעדי תעסוקה כמותניים ואיכותניים לתעסוקה של נשים, לרבות של נשים המשתייכות לאוכלוסיות מוחלשות, חרדיות וערביות. בהמשך לפניית השדולה לוועדה הציבורית לקידום תחום התעסוקה לשנת 2030 (מאי 2018), הוכנס בפעם הראשונה יעד כמותי לצמצום פערי השכר בין גברים לנשים. מדובר בצעדים חשובים, הן בהיבט ההצהרתי והן בהיבט הפרקטי, והם מלמדים על התחייבות של המדינה לא רק להגנה על הזכויות של מחצית מן האוכלוסייה בה, אלא לקידום שוויון מגדרי ורווחה לכל.
2. מחקרים רבים שנעשו בשנים האחרונות מלמדים על החשיבות העצומה שיש לשוויון מגדרי כנדבך קריטי לחיזוק החוסן החברתי-כלכלי ולשגשוג בר-קיימא. להשתלבות מיטבית של נשים בשדה הכלכלי יש השפעה ישירה על קידום החינוך והבריאות בחברה, על ההצלחה העסקית של חברות ועל הגידול בתוצר הלאומי.¹ ואכן, בשנים האחרונות, נושאים כמו אפליה בשכר, ריכוז נשים במקצועות מעוטי שכר, ריבוי הנשים אשר מועסקות בחלקיות משרה, אחריות המדינה לחינוך וטיפול בגיל הרך ומדיניות שמאפשרת איזון טוב יותר בין המשפחה לבין העבודה בשכר, נמצאים על סדר יומן של מרבית המדינות המפותחות.
3. הצורך בהצבת יעדים ברורים בתחום התעסוקה של נשים מתחזק במיוחד על רקע השפעת משבר הקורונה שפגע קשות בתעסוקה של נשים: עיבודי האגף הכלכלית הראשית מיום 1.6.2020 הראו ששיעורי ההשבתה של נשים (21% בממוצע) גבוהים ביחס לאלו של גברים (16% בממוצע) בכל קבוצות האוכלוסייה, שסיכוי ההשבתה הגבוה של נשים מתקבל בעיקר ברמות השכר הנמוכות יחסית, ובסה"כ 56% מהמושבות הן נשים. כמו כן, ניכר כי תעסוקה של נשים חרדיות וערביות נפגעה באופן מיוחד וכי למעלה מאלף בקשות לפיטורי נשים בתקופות מוגנות הוגשו למינהל אכיפה והסדרה במשרד העבודה.² שמירה על תעסוקת נשים ועידוד השתלבות מיטבית של נשים בשוק העבודה היא קריטית לתהליך השיקום של המדינה לאחר המשבר ולמניעת משברים עתידיים.³

¹ McKinsey Global Institute, 'The Power of Parity: How Advancing Women's Equality Can Add \$12 Trillion to Global Growth', September 2015; Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 'From Commitment to Action', Second Gender Equality Review Conference, Austria, 2017, 19; World Bank, 'World Development Report 2012: Gender Equality and Development', 2012, World Bank. © World Bank. License: CC BY 3.0 IGO

² ר' אגף הכלכלית הראשית, משרד האוצר, 'מאפייני העובדים המושבתים', 1.6.2020; צוות המומחים והמומחיות של המשבר, צוות נשים, 'השפעת משבר הקורונה על תעסוקת נשים ערביות וחרדיות', נייר עמדה מס' 1, מאי 2020; מיכל גרא מרגליות ומייסם גילגול, 'הקורונה החזירה את החרדיות והערביות לאחור', TheMarker, 21.6.2020; נתוני מינהל אכיפה והסדרה במשרד העבודה שהוצגו בשולחן עגול ממשלה-חברה אזרחית בנושא תעסוקת נשים ביום 23.6.2020; יעל חסון והדס בן-אליהו, 'מאחורי המספרים: השלכות הקורונה על נשים בישראל', תמונת מצב מס' 1, יוני 2020. כן ר' שדולת הנשים בישראל, 'נשים בצל הקורונה: השפעתם של משברים על שוויון מגדרי' (אפריל 2020).

³ ר' למשל בהקשר זה נאומה של מישל בצ'לט, נשיאת צ'ילה לשעבר אשר כיהנה כראשת UN Women וכיום מכהנת כנציבה העליונה של האו"ם לזכויות אדם) בשנת 2013 אודות החשיבות של ראייה מגדרית ביחס למשבר 2008 ולמדיניות הפיסקאלית שננקטה לאחריו: Speech by Michelle Bachelet, United Nations Under-Secretary-General and Executive Director of UN Women, at the economics symposium, 'Critical Perspectives on Financial and Economic Crises: Why Gender Matters', New York, 21-22 January 2013. עוד ר' UN Secretary-General, 'Policy Brief: The impact of COVID-19 on women', 9.4.2020.

4. על רקע החשיבות האמורה, דרושה, במיוחד נוכח המשבר, תכנית לאומית מקיפה וכוללת בנושא תעסוקת נשים. טיוטת הצעת המחליטים בתכנית הכלכלית בנושא אינה מהווה מענה לכך, התייחסותה לנשים דלה וכשהיא קיימת היא מקבלת מקום משני בלבד.
5. בכל הנוגע לשיעור השתתפות בשוק העבודה: יעד בנושא שיעור השתתפות של נשים **בכלל** צריך להיות מוגדר כיעד **עיקרי**, לא רק של נשים ממגזר מיעוטים ולרבות ביחס לנשים חרדיות. אמנם, שיעור התעסוקה של נשים יהודיות בישראל היה גבוה ביחס למדינות ה-OECD לפני המשבר, ואולם הפער המגדרי בהשתתפות עדיין קיים, וכעת, נוכח פגיעתו של המשבר בתעסוקת נשים, יש לכלול את הנושא כיעד עיקרי על מנת לשמר ולשפר את הישגיה של ישראל.
6. בכל הנוגע לשכר: גם כאן, יעד בנושא עלייה בשכרן של נשים **בכלל** חייב להיות יעד **עיקרי**, לא רק ביחס לנשים חרדיות ולרבות ביחס לנשים ממגזר מיעוטים. בהקשר זה חשוב להדגיש כי פער השכר המגדרי הוא סוגיה עיקשת ועמוקה, ובאופן כללי ניתן להסברה, בין היתר, בפערים מגדריים בשעות העבודה, באפליה כלפי נשים וכן בסגרגציה מקצועית בשוק העבודה – קרי בריכוזן של נשים בסקטורים שנחשבים "נשיים" ומאופיינים בשכר נמוך. על מנת להתמודד עם מכלול זה, אין די בהצבת היעדים האמורה ויש להוסיף יעד בנושא תעסוקה מלאה וצעדי מדיניות תחת סעיף 7 להצעת המחליטים כמפורט להלן.
7. הוספת יעד בנושא תעסוקה מלאה: יש להציב יעד מפורש הנוגע לשיעור המועסקות במשרה מלאה, שכן נתונים שלפני המשבר לשנת 2019, לימדו כי 31% מהנשים עבדו במשרות חלקיות לעומת כ-13% מהגברים בלבד.⁴ הגדלת שיעור הנשים המועסקות במשרה מלאה היא אינטרס משקי מהמעלה הראשונה. בישראל, ובכל העולם, משרות חלקיות מאופיינות בשכר שעתי נמוך יותר, ובמקצועות ומשלחי יד שאפשרויות הקידום המקצועי בהם מוגבלות. צמצום מספר הנשים המועסקות במשרות חלקיות במשק יביא לשיפור במעמדן המקצועי של נשים רבות, להגדלת התוצר במשק ואף לצמצום פערי השכר והמעמד בשוק העבודה.

סעיף 7:

8. יש לכלול באופן מפורש חובת התייחסות להיבטים מגדריים בתכניות לעידוד תעסוקה. צעדי מדיניות אשר מאפשרים שילוב טוב יותר של עבודה עם משפחה, הרחבת שירותי הטיפול והחינוך לגיל הרך וצעדים המעודדים שוויון גדול יותר בחלוקת המטלות המגדרית במשק הבית, הם המפתח לכניסתן של נשים רבות יותר לתעסוקה ובמיוחד לתעסוקה מלאה, וראוי שהצעת המחליטים תתייחס לכך. עיקר טיוטת הצעת המחליטים מוקדש לנושא ההכשרות התעסוקתיות ככלי לשילוב אוכלוסיות בתעסוקה ולשיפור בשכרם, אך מדובר רק בכלי אחד מיני רבים, ובוודאי שהוא **אינו** הכלי העיקרי והחשוב ביותר. יש לכלול צעדים כגון: מחקר עומק בדבר סגירת פער השכר המגדרי, רפורמה מקיפה בחוק שכר שווה לעובדת ולעובד, התשנ"ו-1996, צמצום מספר שעות העבודה במשק (כלי שכבר נעשה בו שימוש במדינות שונות בהקשר למשבר הקורונה כדרך לשמר משרות), תמריצים למעסיקים וחיזוק המגזר הציבורי.
9. על רקע דיווחים אודות כוונת שר האוצר להעביר בתקציב הקרוב קיצוצי שכר נרחבים במגזר הציבורי, ראוי לייחד לנושא התייחסות ממוקדת: המגזר הציבורי בישראל מהווה מקור תעסוקה חשוב וגדול לנשים, שמהוות בו רב של עובדות (62%). כל קיצוץ בו ייפגע בהכרח בנשים עובדות, ועל כן לא רק שיש לבחון אותו באופן מגדרי, אלא שיש לבנות וליישם תכנית לעידוד תעסוקה וליצירת מקומות עבודה לנשים במגזר הציבורי, לרבות ברשויות המקומיות, ובפרט לנשים ערביות וחרדיות. לא זו אף זו, על רקע העובדה שחלק מפער השכר המגדרי מוסבר באמצעות ריכוזן של נשים בסקטורים שנחשבים באופן מסורתי "נשיים" דוגמת חינוך, עבודה סוציאלית וסיעוד, המהווים חלק נרחב מהמגזר הציבורי

⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 'לקט נתונים לרגל יום האישה הבין-לאומי 2020', 5.3.2020.

בישראל, דווקא העלאת שכר במגזר הציבורי (או לפחות בלימת הצמצום) בכוחה לקדם את ישראל לעבר השגת יעד של צמצום פער השכר המגדרי ונדרשת בדיקה מעמיקה של הסוגיה.

סעיף 8:

10. כאמור בהצעת המחליטים נדרשים שינויים על מנת לשפר ולייעל את מערך ההכשרה המקצועית בישראל, ואולם גם כאן חסרה התייחסות להיבט מגדרי: הכשרות מקצועיות שכבר פועלות או שצפויות להיפתח נוכח המשבר, חייבות לכלול תכניות ייעודיות לנשים בדגש על נשים מאוכלוסיות מוחלשות – נשים מבוגרות, חרדיות וערביות, תוך מתן מענה שפתי הולם וסבסוד מלא של המדינה להשתתפות. כן, עליהן לבטיח רכישת מיומנויות לתעסוקה איכותית עם שכר ותנאים הולמים ובאופן שאינו ממוגדר, כלומר לאפשר לנשים לרכוש מיומנויות לשימוש באינטרנט ולמקצועות טכנולוגיים ולגברים – מיומנויות למקצועות טיפול.

11. בנוסף, במערך המדידה החדש שיוצג יש להתייחס לפילוח מגדרי, וכן לבחון לצד שכר גם שביעות רצון של עובדים/ות, תנאי העסקה (שעות עבודה למשל), משך זמן תעסוקה ודיווחים על הפרת זכויות (במיוחד זכויות של נשים בתקופות מוגנות); תעדוף בין הכשרות צריך להיעשות תוך התייחסות למגדר ויש להבטיח התייעצות גם עם מומחיות לתעסוקת נשים ועם ארגוני הנשים בכל הנוגע לתכניות הלימוד.

סעיף 9:

12. יש לכלול התייחסות מפורשת לשותפות מלאה של מומחיות לתעסוקת נשים וארגוני הנשים בפורום הרב מגזרי.

הצעת המחליטים בנושא תעסוקה: שיפור ההון האנושי בישראל חייבת לשלב באופן עמוק יותר הטמעה של חשיבה מגדרית. הנקודות המפורטות לעיל מהוות קריאת כיוון הכרחית להגנה על נשים ועל הישגי השוויון המגדרי שישראל כבר השיגה. המשבר אמנם מאיים להחריב את המציאות כפי שהכרנו, ואולם הוא נושא גם הזדמנות להביא לתיקון פערים מגדריים בחברה שיחזקו אותה מפני המשבר הבא.

ככל שהנקודות המפורטות לעיל לא יוטמעו בהצעת המחליטים, על הממשלה לייעד החלטה בנושא אימוץ תכנית לאומית לתעסוקת נשים שתעסוק בהצבת יעדים, יישום ומעקב אחרי שיעור ההשתתפות של נשים בשוק העבודה, איכות התעסוקה, צמצום פערי שכר וסגרגציה מקצועית, מיגור הטרדות מיניות ועוד.

אנו מציעות כל עזרה שנדרשת ונשמח לעמוד בקשר.

בכבוד רב,

 שי אוקסנברג, עו"ד
 מנהלת קידום מדיניות וחקיקה

 מיכל גרא מרגליות, עו"ד
 מנכ"לית שדולת הנשים בישראל